บทความวิจัย

พลวัตวัฒนธรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านสันทราย ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

Cultural dynamics of preserving traditional pottery wisdom through the participation of local communities. Ban San Sai Community, Sri Dong Yen Subdistrict, Chai Prakan District, Chiang Mai Province

ณภัทสกรณ์ พรหมเทพ จิรภัทร เวียงอิน วัศพล ลุงปัน ปรัชญา ตาจุมปา เจษฎาภรณ์ สายทอง และ นครินทร์ บุตรกุนา

Naphatsakorn Phromthep Jirapat Wiangin Wassapon Lungpan Pratya Tajumpa Jessadaphon Saithong and Nakarin Butkuna

นักวิชาการอิสระ

Independent Scholar

วันที่รับบทความ : วันที่ 24 กันยายน 2567

วันที่ส่งบทความที่แก้ไข : วันที่ 4 พฤศจิกายน 2567

วันที่ตอบรับบทความเพื่อตีพิมพ์ : วันที่ 8 พฤศจิกายน 2567

บทคัดย่อ

การงานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชน 2) เพื่อรวบรวมและจัดระบบความรู้การผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชน และ 3) เพื่อหาแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาของการผลิตเครื่องปั้นดินเผาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ คือ ตัวแทนกลุ่มผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนบ้านสันทราย ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ ใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 11 คน สำหรับเครื่องมือการวิจัย คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้การบรรยายและพรรณนาในการวิเคราะห์ข้อมูลประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า 1) ประวัติความเป็นมาของการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านสันทราย ภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผามีความเป็นมาอย่างยาวนานตั้งแต่ พ.ศ. 2440 โดยสืบทอดมาจากชุมชนบ้านหารแก้ว และชุมชนบ้านวัวลาย นับจากอดีตจนปัจจุบัน จากรุ่นสู่รุ่น 2) การรวบรวมและจัดระบบความรู้การผลิตเครื่องปั้นดินเผามีขั้นตอนวิธีการการผลิตเครื่องปั้นดินเผายังคงยึดถือวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม โดยมีการปรับตัวให้เข้ากับยุคสมัยโลกาภิวัฒน์ด้วยการนำเทคโนโลยีเครื่องทุ่นแรงเข้ามาช่วยในการผลิต และ 3) แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาของการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนมาจากการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ การกระจายข่าวสารเพื่อประชาสัมพันธ์ผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อให้บุคคลที่สนใจเข้ามาเรียนรู้ จึงเป็นอีกลักษณะหนึ่งที่สามารถส่งเสริมอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนบ้านสันทราย ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการตลาดและการส่งออกของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป และเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรในชุมชน

คำสำคัญ: ประวัติความเป็นมา จัดระบบความรู้ การส่งเสริมภูมิปัญญา

ABSTRACT

This research aims to: 1) study the history of traditional pottery production in the community, 2) compile and systematize knowledge on traditional pottery production, and 3) identify strategies to promote the wisdom of pottery production through community participation. The study focused on a purposive sample of 11 representatives from the pottery producers of Ban San Sai, Si Dong Yen Subdistrict, Chai Prakan District, Chiang Mai Province. Data were collected through in-depth interviews and analyzed descriptively to address the research objectives.

The findings include 1) History of Traditional Pottery Production: The traditional pottery wisdom of Ban San Sai has a long-standing history dating back to 1897, passed down through generations from the Ban Han Kaeo and Ban Wua Lai communities, 2) Systematization of Pottery Production Knowledge: Traditional production methods remain central, but adaptations to globalization have led to the integration of labor-saving technologies to enhance the production process, and 3) Promotion of Pottery Wisdom: Strategies include establishing learning centers, disseminating information through online platforms, and inviting interested individuals to engage with and learn about traditional pottery. These initiatives aim to preserve and promote Ban San Sai' s traditional pottery wisdom, expand its market reach, and increase the value of community resources.

KEYWORDS: History, Knowledge Management, Local Wisdom Promotion

บทนำ

เครื่องปั้นดินเผา เป็นผลิตภัณฑ์ประเภทหนึ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เพราะมนุษย์ได้ใช้เป็นเครื่องใช้ไม้สอยในชีวิตประจำวัน บรรจุอาหารและสิ่งของ ตลอดจนการนำไปใช้ประโยชน์ต่าง ๆ เช่น หม้อ น้ำ แจกัน ถ้วยชาม อิฐ เป็นต้น ฉะนั้นมนุษย์จึงได้มีการประดิษฐ์ คิดค้นและปรับปรุงเทคโนโลยีต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา และหากชุมชนได้มีการผลิตอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานานจะทำให้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นทั้งด้านคุณภาพและรูปแบบจนกลายเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว และสืบทอดต่อกันมาจากรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เครื่องปั้นดินเผาจึงเป็นศิลปวัตถุที่สามารถบ่งบอกถึงพัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรมรวมถึงเทคโนโลยีของแต่ละเชื้อชาติของชนพื้นบ้านในแต่ละท้องถิ่นเป็นอย่างดี (ภควดี โอสถาพร, 2564)

ปัจจุบันภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผาในพื้นที่บ้านสันทราย ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มถดถอยลงไปจากชุมชน เนื่องจากวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เพราะมีอาชีพที่หลากหลายให้คนในชุมชนได้เลือกสรร และคนที่มีฝีมือในอดีตมีอายุมากขึ้น จึงทำให้จำนวนคนในชุมชนที่มีฝีมือในการทำเครื่องปั้นดินเผาลดน้อยลงเหลือเพียงผู้สูงอายุที่มีสุขภาพแข็งแรงราว ๆ 8 - 10 คน จำนวน 3 ครัวเรือน จากจำนวนประชากรของหมู่บ้านทั้งหมด 405 คน จำนวน 127 หลังคาเรือน ซึ่งแต่เดิมประกอบอาชีพทำเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนบ้านสันทราย ทั้งนี้ ผู้นำในชุมชนได้เห็นความสำคัญในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่กำลังลดน้อยลงไปจากชุมชน จึงได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาภายในหมู่บ้าน โดยมีผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำเครื่องปั้นดินเผามาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา และผู้ที่สนใจการทำเครื่องปั้นดินเผา

ดังนั้น คณะผู้ศึกษาเห็นความสำคัญของพลวัตวัฒนธรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นที่ชุมชน โดยมุ่งสนใจศึกษาประเด็นเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของเครื่องปั้นดินเผา เพื่อรวบรวมและจัดระบบความรู้เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา และแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาของเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งสามารถนำไปสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและครอบครัวได้ให้มีความมั่นคงรวมทั้งการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของการทำเครื่องปั้นดินเผาไม่ให้สูญหายในอนาคต

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาในการทำเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนบ้านสันทราย ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

2. เพื่อรวบรวมและจัดระบบความรู้การทำเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนบ้านสันทราย ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

3. เพื่อหาแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาของการทำเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านสันทราย ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารการสัมภาษณ์ และข้อมูลการศึกษาภาคสนามด้วยการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงพรรณา

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง พลวัตวัฒนธรรมการอนุรักษ์ภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมโดยการมีส่วนร่วมของ ชุมชนบ้านสันทราย ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ สามารถสรุปผลการศึกษา ดังนี้

1) ประวัติและความเป็นมาในการทำเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนบ้านสันทราย มีความโดดเด่นลักษณะทางภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านเอกลักษณ์วัฒนธรรมทางภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผาได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาจากหมู่บ้านวัวลาย หมู่ที่ 7 บ้านหารแก้ว หมู่ที่ 2 ตำบลหารแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ จากบรรพบุรุษที่ได้อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่หมู่บ้านสันทราย หมู่ที่ 12 ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อปี พ.ศ. 2440 และได้นำภูมิปัญญาการปั้นหม้อมาเผยแพรให้แก่หมู่บ้านสันทราย ในเวลาต่อมาได้มีการพัฒนาจากการปั้นหม้อมาเป็นการปั้นไห หม้อน้ำ หม้อแกง โอ่งน้ำ หม้อต่อมหรือหม้อก้นกลมปากผาย และตุ๊กตาในลักษณะภาพเหมือนต่าง ๆ เพื่อให้มีความสวยงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเป็นที่ต้องการของตลาดเพื่อส่งออกในเขตพื้นที่ใกล้เคียง อีกทั้งยังมีการปั้นกระถางดอกไม้ รูปสัตว์ เช่น สิงห์ หมู มังกร ช้าง ม้า ลิง โค กระบือ ฯลฯ และมีการปั้นน้ำต้นที่มีลวดลายโดดเด่นลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของหมู่บ้าน ปัจจุบันทางหมู่บ้านได้นำดินมาจากบ้านหนองป่าชาง หมู่ที่ 8 ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่ สาเหตุที่ต้องนำดินจากนอกพื้นที่เข้ามา เนื่องจากสภาพดินในหมู่บ้านสันทรายเป็นสภาพเนื้อดินร่วนปนทราย จึงไม่มีคุณสมบัติเหมาะสมในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ทั้งนี้ วิธีการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านสันทรายเป็นวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม ซึ่งไม่มีการใช้เตาเผาอุณหภูมิสูงหรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ในการผลิต เน้นใช้เตาเผาแบบดั้งเดิมก่อด้วยอิฐในการทำเครื่องปั้นดินเผาด้วยอุณหภูมิปกติ และยังคงอนุรักษ์การผลิตเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมเพื่อสืบสานอนุรักษ์ภูมิปัญญาให้คงอยู่กับบ้านสันทราย

ภาพที่ 1 วิธีการขึ้นรูปทรงเครื่องปั้นดินเผาแบบในอดีต

2) การรวบรวมและจัดระบบความรู้การทำเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชน เป็นการเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการปั้นเครื่องปั้นดินเผา ในส่วนของรูปทรงจะเป็นทรงกลมเหลี่ยมที่มาจากแม่พิมพ์ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับการสั่งซื้อของพ่อค้า ส่วนที่มาของดินสำหรับปั้นนั้นจะนำมาจากบ้านหนองป่าซาง เนื่องจากที่อื่นมีราคาที่สูง ซึ่งสมาชิกที่ร่วมมือกันในการผลิตเครื่องปั้นดินเผานั้นมีอยู่ 41 คน และยังได้รับความช่วยเหลือจากภาคเอกชน ภาครัฐ และสถาบันการศึกษา ในด้านขั้นตอนการทำนั้นจะต้องเตรียมดินก่อน การเตรียมดินจะเน้นประสบการณ์ในการเลือกดินที่จะสามารถนำไปทำเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ปัจจุบันชาวบ้านได้นำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงในการผลิตแต่มีแค่บางส่วนที่ยังใช้วิธีดั้งเดิมอยู่ โดยใช้มือในการปั้นเป็นหม้อเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน ส่วนการส่งออกและการตลาดมีทั้งการเสนอขายในสถานที่ต่าง ๆ และทางออนไลน์ ปัจจุบันเครื่องปั้นดินเผายังมีการเพิ่มลวดลายและการตกแต่งด้วยสีเพื่อเพิ่มจุดขายของเครื่องปั้นดินเผา

ภาพที่ 2 การผลิตเครื่องปั้นดินเผาในปัจจุบันของชุมชนบ้านสันทราย ตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่

3) แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาชุมชนบ้านสันทราย มีการสืบทอดภูมิปัญญาจากผู้ที่มีความรู้ประสบการณ์ในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา มีวิธีการส่งเสริมและถ่ายทอดภูมิปัญญาวัฒนธรรมเครื่องปั้นดินเผาให้กับคนรุ่นใหม่ และผู้ที่มีความสนใจในการผลิตเครื่องปั้นดินเผาหันกลับมาสนใจและสืบสานต่อยอดมิให้เลือนหาย การเปิดศูนย์การเรียนรู้ โดยคุณพ่อก้อน อุตตะมะ ด้วยความเต็มใจ มีใจรัก สานต่อภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผา และฝึกประสบการณ์ให้กับผู้ที่สนใจโดยไม่มีค่าใช้จ่าย อีกทั้งสามารถสร้างอาชีพที่มีความมั่นคงจากการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ปัจจุบันมีผู้สนใจ นักเรียนและนักศึกษาเข้ามาศึกษาดูงานในเรื่องการผลิตเครื่องปั้นดินเผาภายในชุมชนเป็นประจำ เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกให้มีวิชาความรู้ติดตัวให้กับนักเรียนและนักศึกษา ไม่ใช่เพียงแค่คนในชุมชนบ้านสันทรายเท่านั้น เนื่องจากปัจจุบันวัยรุ่นยุคใหม่ภายในชุมชนมีความสนใจน้อยลง และมีทางเลือกในการประกอบอาชีพใหม่ ๆ ตลอดจนมีตัวเลือกในการประกอบอาชีพที่มั่นคงและสะดวกสบาย โดยนิยมไปทำงานในตัวเมืองเป็นหลักจึงทำให้ผู้ที่สืบทอดภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาลดลง อีกทั้งผู้ที่มีความรู้ในการทำเครื่องปั้นดินเผาภายในชุมชนมีอายุเพิ่มมากขึ้น หรือมีการเสียชีวิตลงจึงส่งผลให้มีผู้สืบทอดภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาลดลง

ภาพที่ 3 เครื่องปั้นดินเผาที่อยู่ตัวแล้วเพื่อรอนำเข้าเตาเผา

ภาพที่ 4 เตาเผาเครื่องปั้นดินเผา

อภิปรายผล

1) ประวัติและความเป็นมาในการทำเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนบ้านสันทราย มีการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่มีความรู้ความสามารถในการทำเครื่องปั้นดินเผาเช่น หม้อน้ำ หม้อแกง แจกัน กระถาง เป็นต้น และถ่ายทอดส่งต่อกันเป็นรุ่น ๆ ปัจจุบันมีพัฒนาการเครื่องปั้นดินเผาในลักษณะต่าง ๆ ที่หลากหลายโดยเฉพาะงานปั้นภาพเหมือน เพื่อให้มีความสวยงามและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทำให้เป็นที่ต้องการต้องตลาดและส่งออกไปยังพื้นที่ใกล้เคียง สอดคล้องกับแนวทางการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของสำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (อ้างถึงใน กิตติยา ฤทธิ์ภักดี และวรวิท มาศแก้ว 2566) กล่าวว่า ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้ช่วยกันสร้างสรรค์และสืบทอดกันมาอย่างต่อเนื่องจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยการเก็บรักษาความรู้ที่ได้รับมาจากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น สู่ลูกหลานจากพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ให้กับคนในครอบครัวและพัฒนาไปสู่สังคมในชุมชนท้องถิ่น เป็นการสะท้อนความเป็นอยู่และวิถีชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่นที่เชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อม ความเชื่อ ประเพณี และการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของชุมชนบ้านสันทรายโดยก่อให้เกิดจินตนาการทางความคิด สอดคล้องกับการศึกษาของ เดโช แซน้ำแก้ว และคณะ (2559) เรื่อง ภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผา: กรณีศึกษากลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านมะยิง หมู่ที่ 6 ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า ภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผามีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งอย่างต่อเนื่อง ไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงในส่วนของรูปแบบผลิตภัณฑ์ แต่มีความเปลี่ยนแปลงในส่วนของเทคนิควิธีการผลิตให้มีความสะดวกรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และมีการนำลวดลายใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เกิดความสวยงาม แต่ยังคงยึดรูแบบภูมิปัญญาดั้งเดิมไว้ อีกทั้งยังสอดคล้องกับมุมมองของ สืบศักดิ์ สิริมงคลกาล และคณะ (2562) เรื่อง การพัฒนาระบบและกลไกการดำรงอยู่ของเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์ พบว่า ชุมชนด่านเกวียนเป็นชุมชนเครื่องปั้นดินเผาที่มีประวัติศาสตร์และพัฒนาการทางภูมิปัญญาการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่ไม่เก่าแก่มาก ประมาณ 100 ปี แต่ด้วยภูมิปัญญาของช่างปั้นที่สามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนที่มีความสวยงามและมีอัตลักษณ์ของตนอย่างชัดเจน ดังการศึกษาของ กนิษฐา เรืองวรรณศักดิ์ (2557) ศึกษาสัมพันธภาพระหว่างลวดลายประทับดินเผาบ้านเชียงกับลายมงคลสมัยนิยมสู่งานออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนในจังหวัดอุดรธานี พบว่า งานออกแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนในจังหวัดอุดรธานี มีการนำลายบ้านเชียงมาประยุกต์ลงบนผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยคงลักษณะเด่นของลายที่สามารถสื่อถึงความเป็นบ้านเชียงและแฝงด้วยความหมายเชิงมงคลให้แก่ผู้บริโภค

2) การรวบรวมและจัดระบบความรู้การทำเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนบ้านสันทราย มีความสำคัญตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมดินที่จะเน้นประสบการณ์ของผู้ทำ ในการเลือกดินที่จะสามารถนำไปทำเป็นผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยในปัจจุบันชาวบ้านได้นำเทคโนโลยีมาใช้เป็นเครื่องทุ่นแรงในการผลิต มีการใช้วิธีดั้งเดิมอยู่โดยใช้มือในการปั้นเป็นหม้อเพื่ออนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชน มีการผสมผสานลวดลายและการตกแต่งด้วยสี เพื่อเป็นเอกลักษณ์และเพื่อเพิ่มจุดขายของเครื่องปั้นดินเผาในชุมชนได้ อีกทั้ง ยังมีการตกลงร่วมกันระหว่างคนในชุมชน และยังมีการร่วมกันจัดพื้นที่ศูนย์การเรียนรู้การทำเครื่องปั้นดินเผาของบ้านสันทรายในการถ่ายทอด

ความรู้ที่สนใจได้ศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของ ขันแก้ว สมบูรณ์ (2559) ที่ว่า ประโยชน์ของผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาที่เกี่ยวกับสิ่งก่อสร้างจะมีการเตรียมอิฐชนิดต่าง ๆ กระเบื้องปูพื้น กระเบื้องมุงหลังคา ซึ่งเป็นที่นิยมแพร่หลายตั้งแต่สมัยโบราณจนถึงปัจจุบัน และผู้ทำต้องมีทักษะประสบการณ์สูงในการทำเครื่องปั้นดินเผา นอกจากนี้ ยังมีการผสมผสานร่วมกับผลิตภัณฑ์ประเภทท่อน้ำ ท่อร้อยสาย เพื่อให้สอดคล้องกับค่านิยมของตลาดในปัจจุบัน เพื่อสามารถใช้สอยและประดับตกแต่งในบ้านได้ โดยสอดคล้องกับการศึกษาของ บุญชุบ บุญสุข (2555) เรื่อง การพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาในวิถีชุมชนจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ชุมชนยังอนุรักษ์ภูมิปัญญาดั้งเดิม มีกระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ขั้นตอนต่าง ๆ มีลักษณะใกล้เคียงกัน คือ ขั้นตอนการเตรียมดิน การเตรียมดินเชื้อ การเตรียมเนื้อดินปั้น เครื่องมือ และอุปกรณ์การขึ้นรูป การคากและการเผา ในขณะที่การศึกษาของ วิมล ทองดอนกลิ้ง (2560) เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในท้องถิ่นให้มีเอกลักษณ์และสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษากลุ่มผลผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา “บางแก้วเซรามิก” ตำบลปลักแรด อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาความสำคัญอยู่ที่การนำไปใช้งานจะต้องรู้ถึงลักษณะคุณสมบัติเฉพาะ ขอบเขต และข้อจำกัดในเครื่องปั้นดินเผาที่นำไปใช้ก่อน ด้วยเหตุนี้การนำเครื่องปั้นดินเผาไปใช้ต้องคำนึงถึงหน้าที่และวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ เนื่องจากผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผามีหลากหลายรูปแบบ และแต่ละรูปแบบหรือลักษณะมีหน้าที่ต่างกัน เพราะฉะนั้น การนำไปใช้ย่อมต่างกันไปด้วย สุดท้ายผลิตภัณฑ์นั้นก็ไม่มีประโยชน์ ซึ่งผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาของชุมชนสันทรายย่อมมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องทั้งในด้านคุณสมบัติของวัสดุที่นำมาผลิต การส่งออกด้านตลาด การเพิ่มลวดลายและการตกแต่งด้วยสีที่หลากหลายรูปแบบที่คำนึงถึงค่านิยมของคนในปัจจุบัน ซึ่งเป็นอีกลักษณะหนึ่งของการรวบรวมและจัดระบบความรู้การทำเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชน

3) แนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาของการทำเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านสันทรายได้มีการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผามีการสืบทอดผ่านผู้มีความรู้และผู้มีประสบการณ์ มีวิธีการส่งต่อให้กับคนรุ่นใหม่ผ่านผู้ที่สนใจ และการเปิดศูนย์การเรียนรู้ ปัจจุบันมีหลายหน่วยงานต่าง ๆ ให้ความสนใจในการศึกษาการทำเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนที่มีต่อการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับการศึกษาของ พัฒนา สุขประเสริฐ (2558) ที่กล่าวถึงสิ่งสนับสนุนในเรื่องการสร้างให้เกิดการยอมรับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างน่าสนใจ ได้แก่ สิ่งที่ทำให้ภูมิปัญญามีคุณค่าสามารถนำไปใช้ประโยชน์จริง โดยภูมิปัญญาช่วยตอบสนองความต้องการในเรื่องการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ สร้างกิจกรรมให้ร่วมกัน และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งที่ทำให้เกิดการสร้างการเรียนรู้ในเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจอย่างถูกต้องและชัดเจน สามารถถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ สิ่งสุดท้าย คือ การประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นการนำสาร หรือความหมายจากภูมิปัญญาท้องถิ่นไปสู่บุคคลเป้าหมาย ชุมชนและหน่วยงานต่าง ๆ โดยวิธีการการถ่ายทอดความรู้และข้อมูลให้ได้ทราบถึงข้อดีของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งนำไปสู่การทดลองใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระดับบุคคล กลุ่ม ชุมชน สถานศึกษา หน่วยงาน

ภาครัฐที่สนใจ รวมทั้งการรณรงค์เพื่อให้เกิดการยอมรับและมีการนำไปใช้ประโยชน์อย่างจริงจังและต่อเนื่อง สอดคล้องกับการศึกษาของ วัชระ วชิรภัทรกุล (2559) เรื่องการพัฒนารูปแบบผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เหมาะสมกับชุมชนเลี้ยงช้าง บ้านตากลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ พบว่า รูปแบบผลิตเครื่องปั้นดินเผาของผลงานในแต่ละชุดมีความเหมาะสมในการเลือกใช้วัสดุ มีขั้นตอนและเทคนิคในการผลิตที่ไม่สลับซับซ้อน โดยยังคงยึดหลักการออกแบบตามแนวคิดและแรงบันดาลใจจากความเป็นอัตลักษณ์ของศูนย์ศึกษาประจำชุมชน โดยนำคุณลักษณะเด่นของช้างมาเป็นการออกแบบและการผลิตผลงานเซรามิก ซึ่งตอบสนองวัตถุประสงค์ที่ต้องการ คือ การสร้างสรรค์ผลงานสำหรับศูนย์ศึกษาในรูปแบบใหม่ที่มีคุณค่าทางความงามสุนทรียศาสตร์ รวมไปถึงประโยชน์ใช้สอยได้อย่างครบถ้วน สอดคล้องกับการศึกษาของ เพิ่มภูมิวิทย์ หวานเสียง (2553) เรื่องกระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผาตำบลป่างิ้ว อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยพบว่า ผู้ผลิตได้ทำการผลิตเครื่องปั้นดินเผาโดยมีแนวทางศึกษาค้นคว้าการผลิตจากท้องถิ่นใกล้เคียง จากเอกสารต่าง ๆ และศึกษาจากต่างถิ่น แล้วทดลองผลิตจนสามารถผลิตได้สำเร็จ เมื่อกิจการมีการขยายตัว จึงตั้งศูนย์พัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา โดยมีการจ้างงานเพิ่มขึ้นจึงทำให้มีถ่ายทอดความรู้จากผู้ผลิตรุ่นเก่าสู่ผู้ผลิตรุ่นใหม่ เมื่อผลิตจนเกิดความชำนาญแล้วจึงออกไปประกอบกิจการผลิตเอง ทำให้มีการผลิตและแข่งขันกันในท้องถิ่น เกิดเครือข่ายแรงงานในหมู่บ้าน ส่งผลให้คนในชุมชนมีงานทำ ลดปัญหาการว่างงาน ก่อให้เกิดรายได้สู่ชุมชนมากขึ้น การพัฒนาส่งเสริมภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนบ้านสันทรายสามารถทำได้ผ่านการส่งต่อความรู้จากผู้เชี่ยวชาญไปยังคนรุ่นใหม่ รวมถึงการสนับสนุนการศึกษาวิจัยเพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจในเทคนิคการผลิตดั้งเดิม พร้อมทั้งมีการประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างการยอมรับและการใช้งานภูมิปัญญานี้ในวงกว้าง โดยเน้นให้เห็นถึงคุณค่าและประโยชน์ทั้งในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ซึ่งจะช่วยสร้างรายได้ให้กับชุมชนและลดปัญหาการว่างงาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1. ผลการวิจัยที่เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาในการทำเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชน ซึ่งชุมชนหรือนักวิจัยสามารถนำความรู้นี้ไปบูรณาการกับชุมชนที่ทำเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมที่ประสบปัญหา เพื่อแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. ผลวิจัยจากการรวบรวมและจัดระบบความรู้การทำเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชน สามารถนำไปสู่การได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาช่วยเหลือในการจัดสรรงบประมาณและการกำหนดกลยุทธ์ในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชุมชนได้

3. ผลการวิจัยจากการหาแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาของชุมชน ชุมชนและสถาบันการศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผาของชุมชนที่ประสบปัญหาและขาดแนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาเครื่องปั้นดินเผาเพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ในการทำวิจัยครั้งต่อไป นักวิจัยควรขยายขอบเขตพื้นที่ศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้นตั้งแต่ระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด เพื่อได้เรียนรู้ภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผาที่มีความหลากหลาย และสามารถเสนอแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาให้สอดคล้องกับตลาดและความนิยมของผู้คนในปัจจุบัน

2. ในการทำวิจัยในครั้งต่อไป นักวิจัยควรยกระดับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับรวบรวมและจัดระบบความรู้การทำเครื่องปั้นดินเผาแบบดั้งเดิมของชุมชนให้มีความทันสมัยและเป็นปัจจุบันมากที่สุด

3. ในการทำวิจัยครั้งต่อไป นักวิจัยควรยกระดับการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในลักษณะอื่น ๆ ที่เป็นจุดเด่นของชุมชน เพื่อสามารถหาแนวทางในการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในงานหัตถกรรมของชุมชน โดยผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

กนิษฐา เรืองวรรณศักดิ์. (2557). ลวดลายประทับดินเผาบ้านเชียงบูรณาการสู่การออกแบบผลิตภัณฑ์เชิงพาณิช. *วารสารศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น*, *6*(2), 1-25.

กิตติยา ฤทธิ์ภักดี และวรวิท มาศแก้ว. (2566) แนวทางการส่งเสริมการอนุรักษ์และสืบทอดภูมิปัญญาการแกะรูปหนังตะลุงในตำบล ควนกาหลง อำเภอควนกาหลง จังหวัดสตูล *ในการประชุมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 14*. (725–740).

ขันแก้ว สมบูรณ์. (2559). *การศึกษาความพึงพอใจการให้บริการวิชาการโครงการอบรมกระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผาของสาขาเซรามิกส์ คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*. (รายงานการวิจัย). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

เดโช แขน้ำแก้ว, จิตติมา ดำรงวัฒนะ และธีรวุฒิ สุวรรณวงศ์. (2559). ศึกษาภูมิปัญญาการทำเครื่องปั้นดินเผา : กรณีศึกษากลุ่มเครื่องปั้นดินเผาบ้านมะยิง หมู่ที่ 6 ตำบลโพธิ์ทอง อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารวิชาการสังคมมนุษย์, 6*(1), 56–71.

บุญชุบ บุญสุข. (2555). *การพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาในวิถีชุมชุมชนจังหวัดนครราชสีมา.* (วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

เพิ่มภูมวิทย์ หวานเสียง. (2553). *กระบวนการผลิตเครื่องปั้นดินเผาในตำบลป่างิ้ว อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย.* (วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ภควดี โอสถาพร. (2564*). การพัฒนาผลิตภัณฑ์เซรามิกต้นแบบที่มีแนวคิดตั้งอยู่บนวิถีและอัตลักษณ์ของชุมชนหมู่บ้านอินทขิล อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่*. (รายงานการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.

วัชระ วชิรภัทรกุล. (2559). *การพัฒนารูปแบบผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่เหมาะสมกับชุมชนเลี้ยงช้าง บ้านตากลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์*. (รายงานการวิจัย). บุรีรัมย์: มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์.

วิมล ทองดอนกลิ้ง. (2560). *การพัฒนาผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาในท้องถิ่นให้มีเอกลักษณ์และสร้างมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์วิสาหกิจชุมชน : กรณีศึกษากลุ่มผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา “บางแก้วเซรามิค” ตำบลปลักแรด อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก.* (รายงานการวิจัย). พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.

สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, (2564). *กิจกรรมการศึกษาแนวทางการเพิ่มศักยภาพศูนย์การเรียนภูมิปัญญาไทย ด้านเกษตรกรรม ในการอนุรักษ์สืบสานทรัพยากรพื้นถิ่นอย่างยั่งยืน*. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สืบศักดิ์ สิริมงคลกาล, สาธิต ทิมวัฒนบรรเทิง, วิรุณ ตั้งเจริญ และพฤทธิ์ ศุปเศรษฐศิริ (2562). การพัฒนาระบบและกลไกการดำรงอยู่ของเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. 19(2),* 133–150.